

УДК 811.161. '25'36

**ЗВЕРТАННЯ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ:
ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ
(НА МАТЕРІАЛІ ШЕКСПІРОВОЇ ТРАГЕДІЇ
“HAMLET, PRINCE OF DENMARK”
ТА ЇЇ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ГРИГОРІЯ КОЧУРА)**

Олена Рушчак

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000;
e-mail: olena.rushchak@gmail.com*

Стаття присвячена дослідженню функцій звертання у Шекспіровій трагедії “Hamlet, Prince of Denmark” та їх відтворенню в українському перекладі Григорія Кочура. У драматичних творах форми звертання виступають лінгвістичними маркерами соціальних стосунків, що зумовлює особливу важливість їх адекватного перекладу. Особливості відтворення мовних одиниць сфери апеляції проаналізовано з погляду лінгвопрагматики та соціолінгвістики.

Ключові слова: форми звертання, художній текст, переклад, прагматика звертання, соціальний статус мовців.

Одним із засобів, що забезпечують ефективність комунікації, виступає звертання. Культурна специфіка форм звертання перетворює їх на складну перекладознавчу проблему, адже їх адекватний переклад відіграє ключову роль для відтворення національного та культурного колориту, а також особливостей суспільних та міжособистісних відносин комунікантів [7].

У художніх творах, особливо в драматичних, формах звертання відводиться особлива функція. Відомий шекспірознавець Н. Блейк слушно зауважує, що звертання необхідне для того, щоб глядач зрозумів, ким є персонаж, що виступає на сцені, а у В. Шекспіра, де герої ще й часто змінюють зовнішність, використання форм звертання на різних етапах п'єси стає додатковим засобом для їх ідентифікації [9, с. 271]. Дія у Шекспірових творах відбувається в різних країнах та в різні часові періоди, а тому форми звертання дають змогу локалізувати персонажів у просторі та часі. Крім того, звертання виконують ще й важливу соціоафективну роль. По-перше, вони сигналізують про характер взаємовідносин між персонажами в цілому та в емоційно напружені моменти, тим самим посилюючи драматичний характер окремих сцен та додаючи їм необхідного забарвлення [9, р. 283]. По-друге, форми звертання служать індикатором соціального статусу мовців.

“Гамлет” – найвідоміша п'єса В. Шекспіра, яка й сьогодні видається актуальною, оригінальною та непередбачуваною. Персонажі трагедії вже давно перейшли в ряд міфічних героїв, а мотиви та сюжетні лінії продовжують бути об'єктом численних

досліджень та інтерпретацій. Одним із найкращих в українській літературі залишається “Гамлет” у перекладі Г. Кочура, виконаний 1940 р., що, як підкреслює відома дослідниця Л. Коломієць, культивує “класичну” стилістичну інтерпретацію трагедії, в якій переважає збалансована, відточена філігранність поетичного рядка та шляхетна риторика [2, с. 176].

Система форм звертання у “Гамлеті” розгалужена та багаторівнева, вона відображає відносини між персонажами з урахуванням суспільної ієрархії. Саме звертання задають специфіку комунікативної ситуації – її офіційний чи неофіційний характер. Більше того, вони виступають маркерами симетричності (рівності) чи асиметричності (нерівності) соціального статусу мовців [4, с. 35]. Як зазначає англійський дослідник Дж. Калпепер, в елізаветинській Англії характерною ознакою комунікації було підкреслення соціального статусу осіб усіма можливими способами [11]. Мовлення персонажів трагедії “Гамлет” повною мірою відображає цю особливість. В оригіналі твору знаходимо близько 300 випадків уживання різноманітних форм звертання. Третина з них припадає на номінації, що адресовані головному героєві трагедії – принцові данському Гамлету. Лише королева та король називають Гамлета на “*ти*”, тоді як решта персонажів, дотримуючись правил етикету пошанно звертаються на “*Ви*” з відповідним титулом. У В. Шекспіра знаходимо 16 різних форм звертання до принца, а в українському перекладі Г. Кочура – 20. Збільшення кількості форм звертання у перекладі пов’язане з певною диверсифікацією системи апеляції, яку запровадив Г. Кочур. Переклад звертання, як підкреслюють болгарські дослідники С. Влахов та С. Флорін, нерідко пов’язаний із браком еквівалентів у цільовій мові (звертання як реалія). Навіть коли формальний відповідник у цільовій мові існує, його використання у перекладі може бути недоцільним чи неможливим [1, с. 228]. Крім того, при відтворенні апелятивів у перекладі слід враховувати також соціально-історичні умови; наявність чи брак чітко усталеної форми в цільовій мові чи мові оригіналу; потенціал щодо утворення зменшувально-пестливих та згрубілих форм; особливості вживання форм звертання в окремих групах суспільства та варіативність одиниць сфери апеляції [7, с. 11].

Найхарактернішим і найчастотнішим звертанням до чоловіка-члена королівської сім’ї є нейтральний апелятив *my lord*. Ця форма звертання широко використовувалась в елізаветинській Англії і перебуває у вжитку і дотепер із певним зсувом у значенні. Лексема *lord* полісемантична. У широкому розумінні *lord* – *господар, правитель*. Цим терміном також позначають “*особу, що наділена владою над підданими*” [10, р. 7]. Крім того, номінація *lord* також виступає індикатором рангу або офіційних повноважень. В Англії часів В. Шекспіра нею фактично йменували будь-яку особу, що займала високе становище в суспільстві. Як самостійна форма звертання лексема *lord* не вживалась, лише у поєднанні зі займенником *my* та у конструкціях з гоноративами [10, р. 7]. У сучасній Англії *my lord* є гонорифічним титулом, що вживається до особи, яка успадкувала його (за походженням) або була нагороджена ним за заслуги перед державою. Отже, доходимо висновку, що так часто вживане В. Шекспіром звертання *my lord* у певних ситуаціях сигналізує про більш симетричні відносини між мовцями, ніж може видаватися на перший погляд. Звертанням *my lord* у той час можна було називати не лише особу королівського походження чи аристократа, а й будь-яку вищу за статусом особу (в тому числі й батька). З огляду на зазначене, постає закономірне питання: а як правильно відтворити це звертання в українському перекладі? Функціонально

адекватним відповідником у цьому випадку може стати будь-яке універсальне етикетне найменування адресата. В українській мові на місце такої універсальної форми звертання, як зазначає дослідник М. Скаб, претендують лексеми: *добродій, пан, товариш* [4, с. 47]. Зважаючи на часово-просторові рамки трагедії “Гамлет” та загальну величну піднесеність мови цього твору, вважаємо, що лише лексема *пан* може стати адекватним відповідником до англійського *lord*. “Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.” фіксує форму *пане* як офіційне звертання до осіб XIV ст. [6, т. II, с. 125]. На відміну від англійського *lord*, яке з нейтрально-ввічливого звертання перейшло у розряд гонорифічних апелятивів, що вживаються лише до окремої, чітко визначеної правилами етикету групи осіб, українське *пане* у своїй еволюції пройшло протилежний шлях: наші предки ще кілька століть тому використовували форму *пане* з величальною метою, а тоді поступово це слово узвичаїлось як увічлива форма згадування або звертання до людей незалежно від їх соціального становища спершу в інтелігентському, а згодом і в селянському середовищі [4, с. 22]. Г. Кочур відтворює англійське *my lord* у звертаннях до Гамлета за допомогою чотирьох різних відповідників: *пане, мій пане, принце, мій принце* або зовсім випускає. Звертання *пане* та *мій пане* (20 випадків) перекладач використовує рідше, ніж *принце* та *мій принце*. *Паном* називає Гамлета головний королівський радник Полоній, рідше – інші придворні. З їхніх уст таке звертання сигналізує про нейтрально-ввічливий характер спілкування. Значно частіше як відповідник трапляються природна для української мови форма *принце* (однак зовсім не характерна етикетна формула для англійської мови, бо до принца не звертаються *prince*) та нетипова конструкція, скалькована з англійської мови, – *мій принце*. Застосований тут спосіб перекладу можемо віднести до конкретизації, адже семантичне поле лексеми *lord* ширше за семантичне поле лексеми *принц*. Номінація *lord* загальна і, як вже зазначалось, може використовуватись для звертання до будь-якої вищої за статусом особи, тоді як *принце* адекватно використовувати лише під час спілкування зі справжнім королівським спадкоємцем. Саме *принце* та *мій принце* Г. Кочур використовує як найчастотніші відповідники. Як показує аналіз уривків розмов між Гамлетом та іншими персонажами, інтенція та, відповідно, прагматичне навантаження цих форм звертання у кожній окремій інтеракції будуть різними. Полоній у розмові з Гамлетом зазвичай використовує нейтральне *принце*. Навіть тоді, коли Гамлет приймає його за торговця рибою, на кожне наступне запитання королівський радник відповідає стримано і ввічливо:

Polonius: Do you know me, my lord?

Hamlet: Excellent well; you are a fishmonger.

Polonius: Not I, my lord.

Hamlet: Then I would you were so honest a man.

Polonius: Honest, my lord!

Hamlet: Ay, sir; to be honest, as this world goes, is to be one man picked out often thousand.

Polonius: That's very true, my lord.

Hamlet: For if the sun breed maggots in a dead dog, being a god kissing carrion, – Have you a daughter?

Polonius: I have, my lord [12, p. 49].

Полоній: Ви впізнали мене, принце?

Гамлет: Одразу впізнав. Ви торгуєте рибою.

Полоній: Ні, що ви, принце.

Гамлет: Ну то хотів би я, щоб ви були такі самі чесні.

Полоній: Чесний?

Гамлет: Так, пане. Бути чесним у наші часи – це значить, бути одним на десять тисяч.

Полоній: Свята правда, принце.

Гамлет: Що вже казати, коли такий бог, як сонце, розплоджує черву, нестячи променем падло. У вас є дочка?

Полоній: Так, принце [8, с. 451].

Зовсім по-іншому звучить звертання *принце* з уст Гораціо. Хоча вони з Гамлетом і друзі, однак етикет та норми ввічливості зобов'язують Гораціо називати Гамлета на “*Bu*” з використанням відповідного титулу. Більш дружню тональність їх спілкування приймає, коли Гораціо називає Гамлета *мій принце*. Займенник *мій* у поєднанні зі звертанням зменшує дистанцію між мовцями і надає розмові певного емоційного забарвлення:

Hamlet: I am glad to see you well.

Horatio, or I do forget myself!

Horatio: The same, my lord, and your poor servant
ever [12, p. 16].

Гамлет: Я радий вас бачить, Гораціо! Невже це ви насправді?

Гораціо: Авжеж, мій принце, ваш слуга покірний [8, с. 422].

Крім розглянутих уже відповідників, Г. Кочур іноді вдається до повного пропуску звертання упродовж усієї розмови, особливо у діалогах Гамлета з друзями Гораціо та Марцелло. В англійській мові правила етикету вимагають вживання пошанної форми звертання у розмові з вищою за статусом особою, а наявність звертання у кожній репліці діалогу – лише відображення цих вимог. Для української мови, особливо діалогу, така перенасиченість апелятивами, коли вже відомо, ким є мовці, нехарактерна. Тому-то, ймовірно, Г. Кочур прагнув зробити розмову природнішою, заакцентувати увагу на тому, що розмовляють друзі. Крім того, зважаючи на те, що українські слова зазвичай довші, перекладач, вочевидь, жертвує формами звертання для збереження просодії та довжини рядка.

Вловити нюанси різного прагматичного навантаження форми *my lord* в оригіналі у випадку кожної окремої розмови між Гамлетом та іншими персонажами читачеві може допомогти лише контекст, тоді як про різну ілюктивну силу звертання до Гамлета у перекладі сигналізують чотири різні номінації: нейтрально-ввічливі *пане* і *принце* та дві більш емоційно забарвлені лексеми *мій пане* та *мій принце*, в яких при-свійний займенник *мій* переводить спілкування у дружнішу тональність.

Схожу тенденцію до експлікації спостерігаємо також у відтворенні форм звертання, вжитих до короля Клавдія. Номінація *my lord* у Г. Кочура має два відповідники: *пане* та *мій пане*. Як і у випадку з Гамлетом, різні форми звертання сигналізують про різний характер ставлення мовців до короля. Так, апелятив *пане* трапляється винятково у вербальному репертуарі принца. Гамлет, ще навіть не знаючи про підступне братовбивство, не надто прихильно ставиться до нового чоловіка своєї матері. У безпосередніх діалогах із королем принц ввічливо, однак дистантно називає свого дядька *пане*:

King: How is it that the clouds still hang on you?

Hamlet: Not so, my lord; I am too much i' the sun
[12, p. 12].

Король: Чому це й досі ще над вами хмари?

Гамлет: Та де там, пане! Сонця – аж занад-

то [8, с. 419].

Форма *мій пане* несе дещо інше прагматичне навантаження. Наявність займенника *мій* свідчить про прихильніше ставлення. Саме такими є стосунки Клавдія та його найближчого радника Полонія, вірного та відданого слуги, помічника та реалізатора багатьох лихих задумів короля:

<i>King: The harlot's cheek, beautied with plastering art,</i>	<i>Король: Щока повії, вся в густих рум'янах,</i>
<i>Is not more ugly to the thing that helps it</i>	<i>Не більш потворна, ніж мої діла,</i>
<i>Than is my deed to my most painted word.</i>	<i>Що зафарбовані в слова красиві.</i>
<i>O heavy burthen!</i>	<i>Який тягар!</i>
<i>Polonius: I hear him coming: let's withdraw, my lord</i> [12, p. 67].	<i>Полоній: Ось він іде. Сховаймося, мій пане</i> [8, с. 465].

Звертання, що сигналізують про наявність максимальної різниці у соціальному статусі учасників розмови, виражені конструкціями типу: **гонорифічний прикметник + титул**. Таких апелятивів у “Гамлеті” чимало: *my good lord, my dear lord, good my lord, my most dear lord, my honor'd lord, good lady* тощо. Труднощі у відтворенні цих форм пов'язані у даному випадку з атрибутивним гонорифічним прикметником, який збільшує дистанцію між мовцями. Водночас його не слід інтерпретувати у прямому значенні – він лише є частиною усталеної етикетної формули, характерної для свого часу, що засвідчує більшу повагу до адресата, ніж вже розглянуте звертання “*my lord*”. Оскільки в українській мові усталених форм звертання до членів королівської родини немає (з огляду на конкретні соціально-історичні умови), такі атрибутиви можна відтворити за допомогою традиційних гонорифічних прикметників, що використовуються у сфері апеляції: *шановний* [5, т. XI, с. 404], *високошановний* [5, т. I, с. 495], *високоповажний, високоповажаний* [5, т. I, с. 495], *вельможний* [5, т. I, с. 324], *вельмишановний* [5, т. I, с. 324] тощо. У перекладі Г. Кочура ця проблема розв'язана по-іншому. Замість наведених лексем, що вживаються в офіційних звертаннях, перекладач пропонує відповідники, покомпонентно сформовані на зразок англійських: **мій любий принце** (*my dear lord*), **добрий принце мій** (*good my lord*), **мій шановний принце** (*my honor'd lord*), **люба пані** (*good lady*), **ласкавий мій принце** (*my most dear lord*). Таке перекладацьке рішення відповідає шляхетній риториці трагедії, однак модифікує прагматику цих форм звертання. В українській мові прикметники “*ласкавий*”, “*любий*”, “*добрий*” як елемент номінації адресата свідчать про наявність перш за все близьких стосунків між мовцями, а тому звертання на зразок “*мій любий принце*” з уст придворного звучить не зовсім звично і значно скорочує соціальну дистанцію між учасниками розмови.

“Гамлет” В. Шекспіра не цілком зітканий лише зі зразків офіційних звертань. Попри невтомне дотримання правил етикету, в трагедії знайшло місце і для оцінних апелятивів: ласкаво-пестливих чи згрубілих.

Нерідко ласкаво-пестливі форми звертання використовуються персонажем задля досягнення комунікативної мети, яка протилежна до тієї, що “лежить на поверхні” висловлювання. Типова форма звертання, яку Гамлет використовує у розмовах з матір'ю – *mother*, не зовсім характерна для того часу. Батьки виступають символом реальної та міцної родинної влади, тому, наприклад, Офелія та Лаерт називають свого батька Полонія не інакше як *my lord*, що відповідає українському гонорифічному *батьку* (у Г. Кочура – *тату*) і засвідчує перш за все глибоку пошану та любов до адресата. У взаєминах Гамлета з матір'ю не все так просто. Він не може зрозуміти і пробачити їй швидкого заміжжя після смерті короля, тому *мамо* звучить з його уст холодно і стримано. Навіть коли звертаючись до Гертруди Гамлет вживає ласкавіше *good mother*,

додавши епітет *good*, то цим звертанням він не бажає показати свою любов та повагу до матері, а радше навпаки:

Queen: Come hither, my dear Hamlet, sit by me.

Королева: Ходи сюди, любий Гамлете, сідай біля мене.

Hamlet: No, good mother, here's metal more attractive
[12, p. 77].

Гамлет: Ні, матусю, тут є магніт, що більше притягає [8, с. 472].

Гамлетів сарказм швидко вловлює Полоній, про що говорить королю (*O, ho! Do you mark that? / Ого, ви чуєте?*). Гамлет не довіряє матері, вважає її співучасницею вбивства батька, “розпусною жінкою”, що вийшла заміж, не встигнувши як слід оплатити померлого чоловіка. Г. Кочур в українському перекладі вдається до трансформацій – конструкцію з прикметника та іменника він замінює на одну лексему *матусю* – дуже ласкаве та ніжне звертання до матері. Семантична структура іменника *матуся* містить сему *good*. Для українського читача це особливе слово: так звертаються до матерів люблячі діти, а тому контраст між пропозиційним змістом та ілюкцією в перекладі різкіший, ніж в оригіналі.

Особливою емоційністю вирізняються апелятиви, якими Гамлет “нагороджує” свого дядька Клавдія:

O villain, villain, smiling, damned villain!
[12, p. 33]

Усміхнений негіднику проклятий!
[8, с. 437]

У В. Шекспіра ця форма звертання утворена за допомогою трикратного повтору іменника *villain*, що задає певного ритму висловлюванню, та двох прикметників – *smiling* і *damned*. “Shakespeare Lexicon and Quotation Dictionary” подає *villain* як доволі частотну лексему, що використовується для висловлення докору і позначає підлу, нечестиву людину, негідника [13, p. 242]. Крім типовішого негативного значення, *villain* також може використовуватись як ласкаве звертання. У цьому випадку Гамлет, безперечно, вживає *villain* як образливу номінацію адресата. Атрибутив *damned* служить для посилення емоційного стану персонажа. Таким чином, основна функція цього звертання полягає у вираженні гніву та ненависті, які Гамлет відчуває до свого підступного дядька-братовбивці. Відповідник *усміхнений негіднику проклятий*, який запропонував Г. Кочур, вдало відтворює цю палітру почуттів. *Проклятий негідник* – лайливе звертання, в якому атрибутив *усміхнений* підкреслює почуття зневаги.

Комунікативні одиниці сфери апеляції у трагедії “Гамлет” В. Шекспіра виступають одним із маркерів соціального статусу персонажів. Відтворюючи форми та функції форм звертання в українському перекладі, Г. Кочур відштовхується від загальних симетричних та асиметричних відносин між персонажами трагедії. Однак передусім на адекватність перекладу впливає конкретна мовна ситуація, в якій використовуються форми звертання. Брак усталеної системи звертань до королівських осіб та знаті в українській мові може стати перепорою для перекладача. В українському перекладі Г. Кочура в окремих випадках трапляються звичні для української мови функціональні еквіваленти, однак характерною особливістю цього перекладу є диверсифікація форм звертання, що має наслідком експлікацію прагматичного навантаження, якої

нема в оригіналі. Пошанні гонорифічні титули перекладач покомпонентно калькує на зразок апелятивних одиниць оригіналу, що призводить до прагматичних зсувів і скорочує соціальну дистанцію між мовцями. Ласкаві та лайливі форми звертання в оригіналі вжиті для посилення емоційного стану персонажа в момент висловлювання. Відтворення таких звертань у перекладі пов'язане перш за все зі збереженням прагматичного навантаження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Влахов С.* Непереваемое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Международные отношения, 1980. – 342 с.
2. *Коломієць Л.* Українські перекладачі “Гамлета” В. Шекспіра: Пантелеймон Куліш, Юрій Клен, Леонід Гребінка, Михайло Рудницький, Ігор Костецький, Григорій Кочур, Юрій Андрухович / Лада Коломієць // Ренесансні студії / Відп. ред. : Н. М. Торкут. – Запоріжжя : Видавець, 1997. – Вип.12/13. – 2009. – С. 163–188.
3. *Річ Віра* Точність і художність перекладу “Гамлета” Григорія Кочура / Віра Річ [пер. з англ. Н. В. Дьомової] / В. Річ // Всесвіт. – 2011. – № 3/4. – С. 216–233.
4. *Скаб М. С.* Прагматика апеляції в українській мові / М. С. Скаб. – Чернівці : Рута, 2003 – 80 с.
5. Словник української мови: [11 т.] / Редкол. : І. К. Білодід [та ін.]. – К. : Наук.думка, 1970–1980.
6. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: [2 т.] / За ред. Гумецької Л. Л. – К. : Наук. думка, 1977–1978.
7. *Тарасов В. М.* Особенности перевода обращений (на материале немецкого и русского языков) / Автореф. дисс. канд. филол. наук ; спец. 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Владимир Михайлович Тарасов ; Моск. гос. лингвист. ун-т. – М., 2011. – 24 с.
8. *Шекспір В.* Гамлет, принц данський / В. Шекспір ; [Пер. з англ. Г. Кочура] // Кочур Г. Друге відлуння : переклади / Григорій Кочур ; авт. передмови М. О. Новикова. – К. : Дніпро, 1991. – С. 410–540.
9. *Blake N.* A Grammar of Shakespeare's Language / N. Blake. – Palgrave Macmillan Limited, 2002. – 406 p.
10. *Busse B.* Vocative Constructions in the Language of Shakespeare / B. Busse.– John Benjamins Publishing, 2006. – 525 p.
11. *Culpeper J.* Language and Characterisation: People in Plays and Other Texts / J. Culpeper. – Longman, 2001. – 328 p.
12. *Shakespeare W.* The Tragedy of Hamlet, Prince of Denmark // Shakespeare's Hamlet / W. Shakespeare ; ed. by Livingston Lowes J. – New York : Henry Holt and Company, 1914. – Pp.1–159.
13. Shakespeare Lexicon and Quotation Dictionary: A Complete Dictionary of All the English Words, Phrases, and Constructions in the Works of the Poet / ed. by Alexander Schmidt. – Dover Publications, 1971. – Vol II. – 736 p.
14. The Oxford Companion to Shakespeare / Ed. by Michael Dobson and Stanley Wells. – OUP Oxford, 2005. – 572 p.

Стаття надійшла до редколегії 22.11.2013

Прийнята до друку 24.01.2014

**ОБРАЩЕНИЕ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ:
ПРОБЛЕМЫ ВОСПРОИЗВЕДЕНИЯ
(НА МАТЕРИАЛЕ ШЕКСПИРОВСКОЙ ТРАГЕДИИ “HAMLET,
PRINCE OF DENMARK” И ЕЕ УКРАИНСКОГО ПЕРЕВОДА
ГРИГОРИЯ КОЧУРА)**

Елена Рущак

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, Львов, Украина, 79000;
e-mail: olena.rushchak@gmail.com*

Статья посвящена исследованию функций обращения в трагедии У. Шекспира “Гамлет, принц датский” и их воспроизведению в украинском переводе Григория Кочура. В драматических произведениях формы обращения выступают лингвистическими маркерами социальных отношений, что определяет особую важность их адекватного перевода. Особенности перевода единиц сферы апелляции проанализированы в рамках лингвопрагматики и социолингвистики.

Ключевые слова: формы обращения, художественный текст, перевод, прагматика обращения, социальный статус коммуникантов.

**FORMS OF ADDRESS IN ARTISTIC TEXT:
PROBLEMS OF TRANSLATION
(AS BASED ON SHAKESPEARE’S HAMLET, PRINCE OF DENMARK
AND ITS UKRAINIAN TRANSLATION BY HRYHORIY KOCHUR)**

Olena Rushchak

*Ivan Franko National University of Lviv
1 Universytetska St., Lviv, 79000, Ukraine
E-mail: olena.rushchak@gmail.com*

The article discusses the functions of words used to address others in Shakespeare’s tragedy Hamlet, Prince of Denmark and their reproduction in the Ukrainian translation by Hryhoriy Kochur. In dramas these words serve as linguistic markers of social relationships, and, therefore, it is especially important to translate them adequately. Peculiarities of translating the forms of address are analyzed in the context of pragmatics and sociolinguistics.

Key words: forms of addressing others, artistic text, translation, pragmatics of forms of address, social status of characters.